

TÜBİTAK-TÜSİAD-TTGV
3. Teknoloji Kongresi
11 Eylül 2000, Ankara

KAMU TEDARİK POLİTİKALARI VE TEKNOLOJİK GELİŞTİRME

E. Mu. Tuğg. Aytekin ZIYLAN

ASELSAN

- Türkiye’de kamu alımları ülkenin bilim, teknoloji ve sanayileşme yeteneğini artıracak yönde yapılmamaktadır.
- Dünyada sanayileşen bütün ülkelerde devletler uluslararası anlaşmalardan gelen yükümlülüklerini de zorlayarak ulusal sanayilerini ve ulusal teknoloji geliştirilmesini desteklemektedir.

Bu iki saptamadan sonra sunuşun kalan bölümlerinde;

- A- ülkemizde teknolojik geliştirme için kamu tedarik politikalarının belirlenmesi sırasında dikkate alınmasında yarar görülen hususlar,
- B- bu ilkeler doğrultusunda “ülkenin bilim ve teknoloji yeteneğini yükseltmeyi” temel alan bir Kamu Tedarik Politikasının genel çerçevesi,
- C- kamu ihaleleri arasında yer alan askeri ihalelerin teknolojik geliştirme açısından önemi ve ulusal kaynakların verimli kullanımı için gerekli eğitim konuları incelenecek
- D- ve mevcut ihale yasası ile yeni taslak metnin kısa bir değerlendirmesi yapılacaktır.

A- Ülkemizde teknolojik geliştirme için kamu tedarik politikalarının belirlenmesi sırasında dikkate alınmasında yarar görülen hususlar⁽¹⁾

- 1- Kamu Alım Politikası belirlenirken öncelikle amaç ortaya konmalıdır. Kamu alım politikasının amacı şu şekilde ifade edilebilir:
“Kamu ihtiyaçlarının karşılanmasına ayrılan kaynakların, ülkemizin rekabet gücüne ve ekonomik verimliliğine katkı sağlayacak ve mümkün olduğu ölçüde bilimsel, teknolojik, sınai gelişme sağlayacak şekilde yönlendirilmesi esas alınır.” Bu hususlara savunma ihtiyaçlarının karşılanmasında gizlilik, güvenilirlik ve caydırıcılığın sağlanması gibi hususlar da eklenir.
- 2- Türkiye’nin halen yürürlükte olan çok taraflı ve ikili uluslararası ilişkileri çerçevesinde Ar-Ge, bölgesel kalkınma, çevrenin korunması gibi başlıklar altında teknolojik geliştirmeye destek sağlanması mümkün olduğu gibi, kamu ihtiyaçlarının karşılanmasında bilimsel, teknolojik gelişme sağlama amacının doğrudan ön plana çıkarılması da uygulanabilir bir yöntemdir. Sayın Tınaz Titiz bunu genel olarak “kamu yararının maksimizasyonu” olarak ifade eder.
- 3- Kamu alımlarının bilimsel, teknolojik, sınai gelişmeye katkı sağlayabilmesi için, ihtiyaçlar ile bilimsel, teknolojik, sınai faaliyetler arasında bire bir ve doğru zamanlamaları içeren bir ilişki bulunması, belirlenen öncelikli bilim ve teknoloji alanlarıyla kamu ihtiyaçlarının birbiriyle bağlantılı olması gerekmektedir.
- 4- Kamu ihtiyaçlarının karşılanmasında aşağıda belirtilen hususların yerine getirilmesi önem taşımaktadır.

- İhtiyaçların bilimsel, teknolojik ve sınai faaliyetlere imkan sağlayabilecek şekilde gereken ön süreye dikkat edilerek duyurulması. Acil alıma gidilmemesi.
- Kamu ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik olarak kullanılabilir olan bilimsel ve teknolojik faaliyetlerin desteklenmesi, gerektiğinde ödüllendirilmesi, bu tür ödül programlarının kamu ihtiyaçlarına yönlendirilmesi.
- Ar-Ge yapılması yoluyla karşılanacak ihtiyaçlarla ilgili olarak, çeşitli aşamalarda görev alacak olan yüklenicilerin belirli yeterlik koşullarını sağlamasının aranması, Ar-Ge ve üretime yönelik yeterlik koşullarının belirlenmesi, ana ve alt yüklenicilik kavramlarının mevzuatımıza girmesinin sağlanması.
- İhtiyaçlara yönelik Ar-Ge ve üretim programlarına destek sağlamak üzere uygun sözleşme tiplerinin kamu alım mevzuatımızda yer almasının sağlanması.
- Kamu tedarik programlarıyla ilgili olarak bütünlük arz eden ortak politikaların izlenmesi.
- Kamu ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik programların yıllara sari bütçeleme ve kaynak tahsisine olanak verilmesi.
- Kamu alım mevzuatının Ar-Ge ve Ar-Ge'ye dayalı tedarik programlarının yürütülmesine olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesi; yasa seviyesinde belirlenen tedarik usul ve ilkelerinin yönetmelik, yönerge vb. alt mevzuat yoluyla ayrıntılı olarak uygulamaya dönük hale getirilmesi. Bu kapsamda;
 - (a) rekabet anlayışı ve uygulama ilkeleri
 - (b) tedarik planlanması
 - (c) yüklenici yeterliği ve bunların izlenmesiyle ilgili mekanizmalar
 - (d) Ar-Ge programlarının ve tedarik programlarının kategorilere ayrılması ve bunlara ilişkin farklı yürütme esasları (karışıklık ve büyüklüğe göre)
 - (e) kamu alımları konusunda bilgiye erişme ve bilgiyi koruma esasları
 - (f) maliyet kontrolüne ilişkin gereken düzenleme ve esaslar
 - (g) kalite gerekleri
 vb. gibi diğer önemli hususların da ayrıca düzenlenmesine gerek bulunmaktadır.

B- “Ülkenin bilim ve teknoloji yeteneğini yükseltmeyi” temel alan bir Kamu Tedarik Politikasının genel çerçevesi⁽²⁾

Ülkelerin teknolojik düzeyinin gelişmesi Ar-Ge'ye dayalı bir tedarik yöntemiyle olasıdır. Ancak bu suretle sanayi teknoloji üretmeye çalışır, bunun için de üniversite veya diğer araştırma kuruluşları ile işbirliği yapmak ister ve yapar.

Devletin Ar-Ge desteklerinin sanayi üzerinden üniversite ve Ar-Ge kuruluşlarına aktarılması daha doğru bir yöntemdir ve İsrail tarafından da uygulanmaktadır.

Bu konuda devletin düzenleyici olması ve uygulayacağı teşvik mekanizmaları ve tedarik politikası aracılığıyla sanayinin Ar-Ge yapmasını ve Ar-Ge kuruluşlarıyla işbirliği yapmasını, örneğin sanayicinin üniversitelere kaynak aktarmasını sağlaması gereklidir.

Ar-Ge masraflarının devletçe desteklenmesinin yanı sıra sanayicinin de kendi kaynaklarından Ar-Ge'ye fon ayırmasının teşvik edilmesi gereklidir.

Devletin tedarik politikası veya teşvik önlemleri ile sanayicinin de Ar-Ge'ye yatırım yapmasının özendirilmesi için alınabilecek bazı önlemleri aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz.

- Kamu kuruluşlarının, savunma ihtiyaçlarının karşılanmasında olduğu gibi uzun vadeli ihtiyaç planlaması yapmaları ve bunu sanayicinin bilgisine sunmaları
- Sanayi kuruluşlarının, pazar ekonomisi koşullarında yapacakları Ar-Ge harcamalarını makul bir kar haddiyle geri kazanabilecekleri ümidinin olması.

Devletin Ar-Ge teşvikleri veya tedarik politikası yoluyla yapacağı desteklerle sağlayacağı yararın optimizasyonu için de aşağıdaki önlemler düşünülebilir.

- Kıt kamu kaynaklarının akılcı olarak kullanılması ve mükerrer teknoloji transferi ve mükerrer Ar-Ge ödemelerine yol açılmaması için kamu kurumları arasında Ar-Ge ve teknoloji transferi konusunda etkin bir koordinasyon sisteminin tesisi.
- Aynı amaçla ülke içinde yapılan Ar-Ge faaliyetine ve bunun çıktılara yurtdışından yapılan teknoloji transferlerine ilişkin ulusal bir veri tabanının oluşturulması.
- Teknoloji transferinin aynı zamanda bir tedarik konusu olduğunun ve Ar-Ge'ye dayalı kamu tedarikinin ana konularından biri olduğunun kabulü. Teknoloji transferlerinden beklenen yararın sağlanabilmesi, teknolojinin özümsererek yaygın olarak yararlanılabilmesi için transfer sürecinin uzman kurumlarca izlenip değerlendirilmesi.

Kaynak Yaratma Sorunu ve Ar-Ge'ye Yardım

Kamu tedarik politikasını, sanayiye Ar-Ge'ye yönlendirmenin etkin bir aracı olarak kullanabilmek için, bu uygulamaya mutlaka tutarlı bir Ar-Ge'ye yardım politikasının eşlik etmesi; daha da önemlisi, yardım politikasının etkin bir biçimde işlemlerini sağlayacak yeterli kaynağın yaratılması şarttır.

Yatırımcı kamu kuruluşlarının, satın alma harcamalarının belli bir yüzdesini Ar-Ge projelerine tahsis etme zorunluluğunun getirilmesi, Ar-Ge'ye ayrılacak kaynakların artırılması amacına önemli ölçüde hizmet edebilir.

Halen yürürlükte olan Ar-Ge teşvik araçları, TÜBİTAK ve TTGV eli ile kullanılan "Ar-Ge Yardımı" ve Maliye Bakanlığı'nın "Ar-Ge Harcamalarına bağlı Vergi Ertelemesi" uygulamalarıdır. Bu araçların içerdiği destek limitleri artırılabilir; bu araçlara yeni teşvik araçları eklenebilir.

Üniversite ile sanayi arasında Ar-Ge işbirliği ve ortaklıklarının kurulmasını teşvik edecek ek mekanizmalar getirilebilir.

Ar-Ge için ucuz kredi veren mekanizmalar zenginleştirilebilir, çeşitlendirilebilir (TSKGV).

C-Askeri ihalelerin teknolojik geliştirme açısından önemi ve tedarik personelinin eğitimi

Kamu ihalelerinin önemli bir bölümünü de askeri ihaleler oluşturmaktadır.

Askeri sistemlerin milli egemenlikle ilgili olması, bu sistemlerin daima uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi için yapılan anlaşmaların dışında tutulmasına sebep olmuştur. Askeri sistem tedariklerinde her ülke hükümandır, istediği sistemi istediği şekilde ve istediği kaynaktan tedarik edebilir.

Bu nedenle de askeri sistem tedarikleri ulusal teknolojik geliştirme için mükemmel fırsatlar sağlamaya aday bir alandır. Nitekim ulusal teknolojik geliştirme için ülkeler savunma sanayiinde Ar-Ge'ye dayalı tedarik yöntemlerini geniş ölçüde kullanmaktadırlar. Türkiye de kullanılmalıdır. Ancak Türkiye'nin nispeten savunma sistem alımları da dahil olmak üzere, genelde kamu alımlarını, ülkenin bilim, teknoloji ve sanayileşme yeteneğini yükseltmek amacıyla kullanmadığı saptanmış bir gerçektir. Bunun kabaca nedenleri

a- sanayileşmesini tamamlayamamış olması,

b- ülke kaynaklarının optimum verimle kullanılması konusunda eğitimsizlik,

c- tedarik yöntemlerinin geliştirilmemesi ve

d- tedarik mevzuatının yetersizliğidir.

a- Sanayileşmesini tamamlayamamış olması

Türkiye sanayileşmesini tamamlayamamış bir ülke olarak, yabancı mala hayranlık duygusunu insanının zihninden silmemiş bir ülkedir.

b- Ülke kaynaklarının optimum verimle kullanılması konusunda eğitimsizlik,

Türkiye'de tedarik makamları tedarik konusunda her hangi bir özel eğitime tabi tutulmamış personel kullanır ve genelde kadro personelinin sürekliliği yoktur. Oysa ABD'de Savunma sistem ihalelerinde ortaya çıkan, mahkemelere intikal eden suiistimal iddiaları, başlatılan ve büyük masraflar yapıldıktan sonra vazgeçilen ihaleler, milyonlarca dolar sarf edilen ve zamanında geliştirilip üretilmeyen sistemler, firmaların sağladıkları idame desteği kapsamında lüzumsuz yedek parçaları yüksek fiyatlarla sattıkları vb. iddialar, ABD'de Başkan ve Senatonun konuyla yakından ilgilenmesine neden olmuş ve bir seri yeni yasalar çıkartılarak birçok yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Başkan ve Senatonun yaptırdığı çalışmaların sonunda hazırlanan onlarca raporun ortak noktalarının en önemlisi; tedarik personelinin eğitim ve öğretim seviyelerinin yükseltilmesi ve bu sınıfın profesyonelleştirilmesine olan ihtiyaç olmuştur.

Bu sonuç; savunma sistem tedariklerinin ne denli karmaşık ve ihtisas gerektiren bir işlev olduğunu, dürüst fakat eğitimsiz personelin şaibeli işlemler yapabileceğini, dolayısıyla tedarik personelinin eğitiminin gerekli olduğunu göstermektedir.

ABD'de; tedarik konularındaki aksaklıkların, en azından şaibelerin azaltılması için Başkan, Temsilciler Meclisi ve Senatonun 1949-1990 yılları arasında ayrı ayrı kurdurduğu özel komisyonların raporlarından sonra tedarik personelinin eğitimine karar verilmiş ve sivil üniversitelerde verilen özel dersler dışında Savunma Bakanlığınca,

- National Defense University
- Defense Systems Management College
- Industrial College of Armed Forces
- Defense Acquisition University

gibi askeri eğitim kurumları kurulmuştur⁽³⁾.

Ayrıca 1985 yılında çıkan bir yasayla üst düzey tedarik makamlarına atanacak personelin 8 yıllık bir deneyim sahibi olması ve "Industrial College of Armed Forces"da 20 haftalık bir kurstan geçmesi zorunlu tutulmuştur. "Defense Acquisition

University”de başlangıç, orta ve üst düzey olmak üzere 80’den fazla çeşit kurs açılmaktadır.

Bu kurslara sadece askerler değil sivil kamu personeli de katılmaktadır.

Kurslar, aşağıdaki konulardaki eğitimleri kapsamaktadır. Sözleşme yapma, üretim, kalite güvencesi, program yöneticileri için iş idaresi ve mali hususlar, test ve değerlendirme, sistem planlama, araştırma, geliştirme, mühendislik, mali denetim vb. Bu kurslar askeri okullarda açılmakla beraber verilen eğitimin eşdeğerlerinin 20 ayrı sivil üniversitede de bulunduğu Savunma Bakanlığı’na kabul edilmiştir.

ABD’de yapılan birçok araştırma, tedarik sözleşmeleriyle ilgili bölümlerde görev alacak personelin temel olarak üniversite mezunu olmasını ve daha sonra özel kurslarla eğitimini geliştirmiş olmasının gerekli olduğunu ortaya koymuştur.

ABD, satın almalarda şaibelerin azaltılması ve ulusal kaynakların milli güvenlik doğrultusunda optimum verimle kullanılabilmesi için, 40 yıl süren araştırmalardan sonra bu yolu seçmiştir. **Ulusal kaynakların optimum verimle kullanılmasının altında önemli bir unsur olarak tabii ki ulusal teknolojinin geliştirilmesi en başta yer alır.**

Örneğin yansındaki “Industrial College of Armed Forces”in müfredatında görüldüğü gibi toplam 2 sömestrik kursun 2. sömestri ulusal kaynakların ulusal egemenlik için optimum verimlilikle yönetimine ayrılmıştır. Bu kapsamda tedarik, lojistik ve ekonomi okutulmaktadır.

Kursun amaçları şöyle sıralanmıştır:

- 1- Ulusal güvenlik stratejisinin kaynaklarla ilgili bölümünde derinliğine bilgisi olan stratejik düşünürler yetiştirmek
- 2- Ulusal ve enternasyonal güvenlik çevrelerini gelişen kaynak yönetimleri konularında etkilemek, bilgilendirmek ve eğitmek.
- 3- Ulusal güvenlik kaynaklarının yönetiminde ülkenin en büyük eğitim kurumu olmak.

Okulun görevi ise şöyle tanımlanmaktadır:

“Seçilmiş askeri ve sivil üst düzey kamu görevlilerinin tedarik ve lojistik konularına öncelik verilerek ulusal kaynakların verimli yönetimi konusunda eğitilmesi.”

Eğitim çok önemlidir. Çünkü dürüst fakat eğitimsiz personelin ilk yapacağı şey şaibeden kurtulmak için açık ihaleye çıkmaktır, optimum verim sağlayan bir kaynak yönetimi değil.

c- Tedarik yöntemlerinin geliştirilmemesi

Türkiye’nin kamu alımlarını teknolojik geliştirmeye yararlı olarak kullanamamasının bir nedeni de tedarik yöntemlerini gelişen ve edinilmek istenen teknolojilere uyumlu olarak modernize edememesidir.

Ar-Ge’ye Dayalı Tedarik Sistemlerinde Yeni Uygulamalar (Tedarikte Reform)

İleri teknolojilerin kullanıldığı ve yazılım kontrolünde çalışan savunma sistemlerinin tedariklerinde artık çok değişik tedarik sistemleri uygulanmakta ve yeni geliştirilen tedarik sistemlerinin bir reform niteliğinde olduğu kabul edilmektedir.

Genelde yazılım kontrolünde çalışan bir sistemin önceden hazırlanan bir şartnameyle ihaleye çıkılarak sözleşmeye bağlanması, sistemin üretimi tamamlandıktan sonra muayene edilerek teslim alınması şeklinde çalışan klasik tedarik yöntemleri ile tedarik edilemeyeceği kabul edilmektedir. Bu kabulün sivil

sistemler için de geçerli olması gerekir. Modern sistemler yazılım kontrolünde çalışan akıllı sistemlerdir. Tedarikte yazılım tedariki donanımın önüne geçmiştir. İhtiyaçlar ve teknolojiler hızla değişmektedir. Sistemlerin yeni ihtiyaçları karşılayacak ve yeni teknolojilere adapte olabilecek esnek sistemler olması istenmektedir. Bu ise sistemlerin idamesinde üreticisine sürekli bağımlılık yaratmaktadır.

O halde tedarik yöntemi sistemin emniyetini, teknolojinin süratle eskimesini, ihtiyaçlardaki değişiklikleri, bütçe kısıtlamalarını ve sistemlerin idamesinde yurtiçi teknolojik tabanın önemini dikkate alacak ve klasik tedarik yönteminden farklı yeni bir yöntem olmalıdır.

Böyle bir tedarik yöntemi olarak, önce ABD’de, savunma sistemleri için tamamen Ar-Ge’ye dayalı bir tedarik şekli olan “Evrimsel Tedarik” (evolutionary acquisition) yöntemi bulunmuştur.

Bu yöntemde kullanıcı daha başlangıçta geliştirme süreci içinde yer almakta, bu suretle sistemin geliştirme süresi kısaltılırken, geliştirme masrafları azaltılmakta ve teknoloji eskimeden kullanılabilirlikte.

Sistem tasarım ve geliştirme teknikleri ise; geliştirilen sistemin ömür devri içinde asgari ölçüde bir modifikasyonla, büyütülebilmesini, yeni ihtiyaçları karşılayabilmesini, yeni teknolojilerin sisteme uyulanabilmesini sağlamaktadır.

Bu şekliyle evrimsel tedarik; tamamıyla Ar-Ge’ye dayalı bir tedarik metodu olmaktadır.

Önce **ABD’de** yeni bir tedarik yöntemi olarak geliştirilmiş olan "**evrimsel tedarik**" yöntemi daha sonra **NATO’nun yaptığı satın almalarda** ve **Avrupa ülkelerinde** kullanılmaya başlanmıştır. Son olarak **İngiltere’de Akılcı Tedarik** (Smart Procurement) olarak devrededir.

Bu yöntemde, belirli kriterlere göre, örneğin

- şirketlerin güvenilirliğine,
- çalıştırdığı mühendis sayısına,
- Ar-Ge yeteneğine,
- daha önceki Ar-Ge ve üretim projelerinde göstermiş olduğu başarı derecelerine vb.

bakılarak **önce sistemi geliştirecek şirketin seçimi** yapılır. Bu şirketler ana yüklenici (national prime contractor) olarak kabul edilirler.

Daha sonra hazırlanan kaba bir şartnameye göre **şirket mühendisleri ile kullanıcı temsilcileri birlikte çalışarak** sistemi safha safha geliştirirler. Alt sistemleri, rekabet koşullarında alt yüklenicilerden satın alırlar.

Her safhanın sonunda tedarik makamı kullanıcı ve şirket yetkilileri durumu değerlendirirler ve bir üst safhaya geçme kararını alırlar.

Sistemin üretimi bölümler halinde ele alınarak “**yap-dene-tekrar yap**” “**built a little-test a little**” yöntemi ile gerçekleştirilir. (Horizon-JSTAR)

ABD ve Avrupa ülkeleri **tedarik mevzuatlarında gerekli yeni düzenlemeleri yaparak** ve gerekli eğitimleri başlatarak evrimsel tedarik ve akılcı tedarik yöntemlerini uygulamaya sokmuşlardır. Bu tedarik yöntemleri Ar-Ge yoluyla tedarikin özel bir uygulaması olup ülkelerin teknolojik gelişmesine büyük ölçüde destek sağlarlar.

d-Tedarik mevzuatının yetersizliği

Biraz önce belirttiğimiz gibi yazılım kontrolünde çalışan modern bir sistemi klasik tedarik yöntemiyle tedarik edebilmek mümkün olmadığı halde, Türkiye'nin temel ihale yasası yine klasik tedarik yöntemini öngörmektedir.

D- Mevcut ihale yasası ile taslak metnin karşılaştırılması

DPT Türkiye-AT Mevzuatı Uyum Sürekli Özel İhtisas Komisyonu, Kamu İhaleleri Alt Komisyonu Raporuna göre "mevcut 2886 sayılı ihale yasamızın en temel amacı Devlet hazinesini korumak olup, rekabeti sağlamak bu amacın en etkin bir aracıdır. Buna karşılık Avrupa Topluluđu mevzuatının amacı, ekonomik entegrasyon hedefi çerçevesinde üye devletler arasında kamu ihalelerinde fiilen yapılagelen ulusal kayırmacılık ve ayrımcılığın önüne geçmektir".

Buradan da bizim ihale yasamızın ulusal, yerli, yabancı firmalar arasında bir ayırım yapmadan kamu ihalelerinde rekabet uygulamasının yapılmasını şart koştuğu halde, Avrupa Topluluđunu teşkil eden ülkelerin topluluk anlaşmasını imzalamadan evvel kamu ihalelerinde ulusal firmalarını kayırdıkları anlaşılmaktadır. Yasamızda ihalelere katılabilmek için adayların milliyetine göre şart ya da engel koyan açık bir hüküm bulunmamaktadır. Diğer bütün şartları yerine getiren yerli bir Türk firması ile yabancı firmalar arasında giriş şartları bakımından yegane farklılık, yabancı firmaların Türkiye'de tebligat için bir adres göstermek zorunda olmasıdır. (*İtalyan misafirimle ilgili anı*)

- Yasal açıdan yabancı firmalar için ciddi bir katılma engeli olmamasına rağmen, ihaleye verilen teklifler değerlendirilirken, milli firmaların tekliflerinin, yabancı firmalara karşı Bakanlar Kurulu kararı ile belli bir oranda avantajlı duruma getirilebilmesine imkan veren Devlet İhale Yasasının 28/4 maddesi hükmü, milli firmalarımızı yabancı firmalar karşısında ulusal ekonomi bakımından korumayı amaçlayan tek maddedir.

Bu bakımdan, anılan yasa hükmü, sadece Avrupa Topluluđuna mensup yabancı firmaları değil, genelde tüm yabancı firmaları hedef almış bir ulusal korumacılık hükmü olduğundan ve benzer koruma hükmünün Avrupa Topluluđu mevzuatının kendisinde bile var olduğu gerçeğinden hareketle, yasamızda mevcut bu hükmün değiştirilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu hükmün, Türkiye'nin Topluluđa tam üyelik halinde değiştirilmesi söz konusu olabilecektir⁽⁴⁾.

Taslak yasanın amacının da yürürlükte olan yasayla aynı olduğu, yani sadece kamu maliyesini koruma olduğu görülmektedir.

Kamu harcamaları olarak kullanılan ulusal kaynaklardan ihtiyaçların en ucuz şekilde karşılanması dışında ülke olarak ekonomik, sosyal ve teknolojik kazanımlar elde edilmesinin öngörülmediği anlaşılmaktadır. Ülkemizde tasarlanan, üretim teknolojisi ülkemizde geliştirilen ve ülkemizde üretilen bir sınai ürünün vergiler yoluyla hazineye katkısı, çalışanların harcamalarının ulusal ekonomiye katkısı, istihdamın getireceği sosyal huzur ve ülkemizde tasarlanıp, geliştirilip, üretilen bir ürünün ulusal teknolojik gelişmeye olan katkısı, ancak mevcut yasada bulunan 28/4 maddesinin ulusal sanayiciyi desteklemek amacıyla uygulanabilir hale getirilebilmesi ve buna benzer maddelerin eklenmesi ile olasıyken bu hüküm tamamen kaldırılmaktadır.

Yasanın 28/4 maddesindeki bu avantaj hükmünün genellikle uygulanmadığı bilinmesine rağmen, taslak metinde tamamen kaldırılmış olması doğru olmamıştır.

- Ayrıca bugünkü mevzuatta yabancı firmaların lehine, ulusal ve yerli firmaların aleyhine olan birçok hüküm de aynen devam etmektedir.

- Taslak ihale yasası bir bakıma Türkiye'nin AB'ye gireceği varsayımıyla zaten liberal olan mevcut yasanın daha da liberalleştirilmesi için hazırlanmıştır. **Oysa AB anlaşması dahil dünyadaki bütün uluslararası serbest ticaret anlaşmaları, savunma sistem üretim ve ticaretini kapsamamaktadır.** Bu nedenle de ulusal teknolojinin geliştirilmesi için savunma sistem tedariklerinde devletlerin ulusal şirketlerini kayırmaları çok doğal ve çok yaygındır. İhale yasaları savunma bakanlıklarına ulusal şirketlerini kayırma olanağını genelde sağlamaktadır. Yürürlükteki ihale yasamız da 89.maddesiyle savunma sistem tedariklerinde M.S.B'nin "milli güvenlik doğrultusunda" hareket edebilmesini, dolayısıyla ulusal firmaları destekleme olanağını sağlamaktadır. Ancak bu olanağı sağlayan 89. madde taslak metinde bulunmamaktadır. Diğer bir deyişle ihale yasasından 89. maddenin çıkartılması, Türkiye'nin ulusal teknoloji geliştirmesinde savunma sistem tedariklerini kullanamaması demektir.

Oysa Avrupa ülkeleri savunma sistem tedariklerini %80-85 oranında ulusal şirketlerinden yapmakta, "ulusal ana yüklenicilik" yöntemini uygulamaktadırlar. Bu yöntemde ana yüklenicilerle yapılan sözleşmelerde "maliyet artı" yöntemi kullanılmakta, açık ihale alt sistem tedariklerinde kullanılmaktadır.

Bu gün ABD ve Avrupa ülkeleri "evrimsel" ve "akılcı" tedarik yöntemlerini uygulamaktadır. Taslak ihale yasasında ise böyle bir uygulamaya olanak sağlayacak bir hüküm görülmemektedir. Mevcut ihale yasasının 89. maddesi "kendi koyduğu usul ve esaslara göre" hareket eder diyerek M.S.B.'nin bu düzenlemeyi hazırlayacağı yönergelerle yapabilmesi olanağını bir ölçüde sağlamaktadır.

- Gerek mevcut gerekse de taslak ihale yasaları Türkiye'de kamunun sadece bayındırlık ihaleleri açacağı öngörüsü ile hazırlanmıştır. Türkiye'de sınai üretim de yapıldığı, kamunun bu ürünlerden de tedarik edeceği, bu nedenle tedarik sisteminin ulusal sanayi üretimini de desteklemesinin yararlı olacağı gibi bir niyet gözükmemektedir. Örneğin taslak metnin uygun bedelin tespitini düzenleyen 23. maddesi teknik değerlendirme için hazırlanacak yönerge için Maliye ve Bayındırlık Bakanlığı'nı görevlendirmektedir. M.S.B. ve Sanayi Bakanlığı sadece görüş bildirir, denilmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, Ar-Ge'ye dayalı tedarik yöntemiyle elde edilebilecek kazanımları şöyle bir örnekle özetleyelim. Türkiye'nin yılda ortalama 50 milyar dolar ithalat yaptığını varsayalım. İthalatın büyük bir kısmını ileri teknoloji ürünler oluşturmaktadır. Bu ürünlerin fiyatları içinde ortalama %5 oranında Ar-Ge payı olduğu kabul edilirse Türkiye yılda 2,5 milyar dolar Ar-Ge bedeli ödüyor ve bunu yabancı ülke mühendisleri için ödüyor demektir. Ar-Ge'ye dayalı tedarik Türkiye'nin halen ödemekte olduğu Ar-Ge masraflarını Türk mühendislerine yöneltecektir. Türkiye'nin ulusal teknoloji yeteneği yükselecektir.

Diğer yandan Sayın Tınaz Titiz'in de belirttiği gibi devlet, kamu ihtiyaçlarının tedariki için hazineye yaptığı ödemelerden %20-25 gibi önemli bir bölümünü vergi olarak geri almaktadır.

İleri teknoloji bir ürünün Türkiye'de tasarlanıp, geliştirilip üretilmesi halinde de şirketin birim üretim için yurtiçinden temin ettiği mal ve hizmet alımlarının %18-19, vergi hariç işçilik tutarının %15-16, toplamının ortalama %35 olduğu ve bu paranın da yurtiçinde kalarak ekonomik dolaşıma gireceği hesaplanmıştır. Dolayısıyla bir özgün ürün üretiminde toplam %55-60 kadar kaynak yurtiçinde kalmakta, ekonomiye, istihdama ve en çok ulusal teknolojinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır.

Özgün ürün üretimi demek Türkiye'nin tasarım ve üretim teknolojisinin yükselmesi, sanayicinin üniversite ve Ar-Ge kuruluşlarını desteklemesi, onlarla işbirliği yapması,

üniversitelerdeki yüksek lisans programlarının Ar-Ge çalışmalarının, geliştirilen ürünlere yönelik olması demektir.

Özgün ürün demek rekabet gücü, ulusal refah, savunma sistemlerinde dışa daha az bağımlılık, daha yüksek caydırıcılık ve ulusal özgüven duygusunun artışı demektir.

Yeni hazırlanmakta olan ihale yasasında yer alması düşünülen bazı hususları da şöyle özetleyebiliriz.

- Yazılım kontrolünde çalışan büyük ve karmaşık sistem tedariklerinde klasik tedarik yöntemi dışında, “Milli Ana Yüklenicilik” ve “Evrimsel Tedarik” yöntemlerinin uygulamasına olanak sağlanmalıdır.
- Milli Ana Yüklenicilerle maliyet artı (kar, teşvik, ödül vb.) sözleşme yapılabilirdir.
- Rekabet, karmaşık ve büyük sistemleri oluşturan **alt sistemlerin** tedariklerinde uygulanmalıdır.
- Özgün teknoloji ve ürün geliştirme ödüllendirilmelidir.
- Temel ihale yasasına sadece bayındırlık ve ulaştırma ihtiyaçlarının karşılanması değil aynı zamanda sanayi üretiminin de önemli olduğunu belirten bir ruh verilmelidir.
- Temel ihale yasası sadece ve sadece “kamu maliyesini” koruyan bir yasa olmaktan çıkarılmalıdır.
- Temel İhale yasasının ülkemizin bilim, teknoloji ve sanayileşme yeteneğini yükseltme amacıyla olduğu belli olmalıdır.

Kaynakça

- (1) Ülkemizde Teknolojik Geliştirme İçin Kamu Tedarik Politikalarının Belirlenmesi, İnci UYSAL
- (2) Kamu Tedarik Politikası İçin Ülkenin Bilim ve Teknoloji Yeteneğini Yükseltmeyi Hedef Alan Yeni Bir Yaklaşım Önerisi, Ayhan GERÇEKER-Aykut GÖKER-İbrahim CEYLAN
- (3) Military Project Management Handbook, Ch.23
- (4) DPT Türkiye-AT Mevzuatı Uyumu Sürekli Özel İhtisas Komisyonu Kamu İhaleleri Alt Komisyonu Raporu, Ağustos 1994